

Підвищення готовності педагогів закладів загальної середньої освіти до інноваційної освітньої діяльності з формування соціальної активності учнів

С. Д. Булавенко

Інститут проблем виховання НАПН України, м. Київ
Corresponding author. E-mail: bulavenko17@gmail.com

Paper received 27.01.19; Accepted for publication 05.02.19.

<https://doi.org/10.31174/SEND-PP2019-187VII76-05>

Анотація. Дана стаття розкриває шляхи підвищення педагогів закладів загальної середньої освіти до інноваційної освітньої діяльності спрямованої на формування соціальної активності учнів. Автор аналізує стан готовності вчителів до інноваційної діяльності в експериментальних навчальних закладах, докладно описує етапи проведення тренінгових занять, наводить приклади використовуваних форм роботи. В статті наводяться статистичні дані проведеного експериментального дослідження, аналізуються отримані результати.

Ключові слова: *готовність вчителя до інноваційної освітньої діяльності, методичний супровід, тренінгові навчання педагогів, формування соціальної активності учнів, етапи методичного супроводу.*

Вступ. Освітній процес в сучасній загальноосвітній школі орієнтований на розвиток творчої, інтелектуальної, моральної та фізично здорової особистості, здатної до успішної соціалізації в суспільстві. Особливого значення сьогодні набуває інноваційна освітня діяльність спрямована на формування соціально активної особистості. Успішна реалізація даних ідей залежить від рівня професійної майстерності вчителя, що зумовлюється здатністю до творчо-пошукової роботи, ставленням до самоосвіти і саморозвитку, відкритістю до інновацій [3].

Короткий огляд публікацій з теми. Вивченню окремих аспектів проблеми інноваційної діяльності вчителів присвячені наукові праці як українських, так і зарубіжних вчених. Підвищення професійного рівня педагогів в умовах інноваційної діяльності досліджували у своїх роботах І. Аркін, Н. Василенко, Л. Вовк, А. Гільбух, Т. Дем'янюк, І. Зязюн, М. Поташник, А. Савченко, Н. Юсуфбекова. Методологічні основи формування готовності вчителів до інноваційної діяльності досліджували такі вчені, як І. Бех, В. Докучаєва, Л. Канишевська, Н. Клокар, А. Козлова, К. Макогон, Ю. Максимов. Необхідні для інноваційної діяльності умови розглядаються в наукових роботах М. Дука, Ю. Завалевського, І. Протасова, Т. Рудінова, О. Савченко, В. Сластьоніна. Готовність до інноваційної педагогічної діяльності, а також її критерії та показники відображені в працях І. Гавриш, І. Дичківської, Б. Жебровського, А. Козлової, О. Маринівської, Г. Назаренко, Л. Петриченко, К. Таранік-Ткачук та інших. У дослідженнях Т. Високос, І. Нікішина, О. Хмарки, М. Холод особлива увага приділяється специфіці методичної роботи з розвитку готовності педагога до інноваційної діяльності. Проблемами впровадження інноваційних технологій у навчально-виховний процес школи займаються І. Богданова, В. Безпалько, О. Вербицький, І. Дичківська, І. Нікітін, Л. Петровська, Є. Полат, І. Якиманська та інші.

Проте питання підвищення готовності педагогів до інноваційної освітньої діяльності з формування соціальної активності учнів не достатньо досліджене.

Метою нашої статті є аналіз та шляхи підвищення готовності педагогів закладів загальної середньої освіти до інноваційної освітньої діяльності з формування соціальної активності.

Матеріали і методи. Дане дослідження проводи-

лось на базі закладів загальної середньої освіти Чернігівської області (Ніжинської гімназії № 3, м. Ніжина (№ 2 та 11), м. Чернігова (№ 3 та 9), м. Варви та смт Срібного). Діагностичний пакет представлений наступними методиками: методика оцінки рівня інноваційного потенціалу педагогічного колективу (Модифікація методики Т. Морозової); карта педагогічної оцінки здібностей педагога до інноваційної діяльності; методика «Здібності педагога до творчого саморозвитку» (І. Нікішина); методика «Мотиваційна готовність педагогічного колективу до освоєння нововведень» (Н. Пугачової); методика «Визначення рівня новаторства вчителів в шкільному колективі» (Н. Пугачової); карта педагогічної оцінки та самооцінки здібностей учителя до інноваційної діяльності (В. Сластьонін, Л. Подимова); анкета «Методика незакінчених пропозицій для визначення ціннісних орієнтацій педагогів»; методика «Сприйнятливості педагогів до нововведень»; анкета виявлення чинників, що стимулюють і перешкоджають навчання, розвитку і саморозвитку педагогів; анкета «Інноваційна діяльність педагога з формування соціальної активності учнів»; анкета «Робота педагога з самоосвіти», анкета «Бар'єри, що перешкоджають освоєнню інновацій».

Результати дослідження. Готовність вчителя до інноваційної освітньої діяльності з формування соціальної активності особистості – це особливий особистісний стан, який передбачає наявність у педагога мотиваційно-ціннісного ставлення до своєї професійної діяльності, володіння ефективними способами і засобами досягнення педагогічних цілей, здатності до творчості і рефлексії, глибоке розуміння проблеми соціалізації учнів [1]. Проведена первинна діагностика та аналіз діяльності педагогів експериментальних закладів свідчить про не достатню готовність педагогів до організації інноваційної освітньої діяльності, що детерміновано відсутністю у багатьох педагогів матеріальної зацікавленості, не достатньою технічною базою, теоретичних знань і практичного досвіду застосування інноваційних методів та технологій для формування соціально активної особистості. Збагатити знання і накопичити такий досвід не дозволяє існуюча практика методичної діяльності в закладах загальної середньої освіти, яка орієнтована на загальні освітні завдання школи, а не на підтримку і збагачення професійної компетентності педагогів.

Модернізація освіти в Україні привела до необхідності змінити підходи до реалізації методичної роботи в закладах загальної середньої освіти, приділити увагу розвитку системи мотивації педагогічних кадрів, розвитку корпоративно-професійної культури педагогічного колективу, диференційованого підходу до роботи з педагогами [2, с. 90].

Як показало проведене дослідження, підвищенню готовності педагога до інноваційної діяльності з формування соціально активної особистості сприяє якісно організований методичний супровід.

О. Маринівська під методичним супроводом розуміє цілеспрямовану спільну діяльність методичної служби і колективу навчального закладу, який здійснює режим розвитку, реалізований у вигляді професійної допомоги в освоєнні інноваційної педагогічної діяльності при вирішенні аналітико-рефлексивних, конструктивно-прогностичних, організаційно-діяльнісних і корекційно-регулюючих завдань з управління досягненням результатів в рамках індивідуальної професійно-педагогічної діяльності [5, с. 29].

У нашому розумінні, методичний супровід спрямований на підвищення готовності педагогів до інноваційної освітньої діяльності з формування соціальної активності особистості – це цілеспрямована спеціально організована діяльність, заснована на науковому підході, орієнтована на забезпечення інформованості педагогів в сфері педагогічної інноватики з формування соціально активної особистості, формування спрямованості на поглиблення знань у сфері соціально спрямованої інноваційної діяльності під час освітнього процесу та проблем соціалізації учнів, формування потреби в інноваційній діяльності, формування умінь і навичок щодо застосування інноваційних педагогічних технологій з формування соціальної активності учнів, розвиток творчих здібностей, формування спрямованості на саморозвиток.

У результаті аналізу інноваційної діяльності педагогів, у контексті вдосконалення готовності до неї та з урахуванням загальних характеристик методичного супроводу даної діяльності, нами була розроблена програма внутрішкільного навчання педагогів «Креативний педагог».

В основі розробки програми лежить акмеологічний підхід, який відображає орієнтацію процесу вдосконалення готовності педагогів до інноваційної діяльності з формування соціальної активності учнів на його професійний розвиток.

Метою даної програми є ознайомлення вчителів із сучасними поглядами на нову стратегію освітньої діяльності в Україні та з особливостями інноваційної діяльності в освіті, а також формування і вдосконалення готовності роботи з сучасними інноваційними ресурсами щодо формування соціальної активності учнів у професійній педагогічній діяльності, мотивація педагогів на професійний розвиток.

Програма покликана вирішити такі завдання:

- формування інноваційної спрямованості з формування соціальної активності учнів в діяльності педагогічного колективу закладів загальної освіти, що виявляється в систематичному вивченні, узагальненні та розповсюдженні педагогічного досвіду, в роботі по впровадженню досягнень педагогічної науки;
- підвищення рівня теоретичної, психолого-педагогічної підготовки вчителів;
- організація роботи з вивчення змін в державних

освітніх стандартах;

- збагачення новими педагогічними технологіями, формами і методами навчання і виховання;
- надання науково-методичної допомоги вчителям на діагностичній індивідуальній та диференційованій основі;
- надання консультативної допомоги вчителям з організації педагогічного самоосвіти;
- актуалізація професійного розвитку й творчого потенціалу педагогів;
- надання науково-методичної допомоги з використання інноваційних технологій спрямованих на формування соціальної активності учнів.

При розробці програми враховувалась необхідність поетапної реалізації супроводу. Методичний супровід включає: підготовчий, теоретичний, діяльнісний і аналітичний етапи.

На першому етапі (підготовчому) проводився психолого-педагогічний моніторинг, в процесі якого вивчалася теоретична професійна підготовленість вчителя, його професійна і методична компетентність, готовність до самовдосконалення і саморозвитку, а також готовність до інноваційної діяльності з формування соціальної активності учнів. З метою проведення ефективної діагностики підібраний оціночно-критеріальний інструментарій, який дозволяв оцінити рівень готовності з використанням суб'єктивних і об'єктивних показників.

У процесі моніторингу було визначено, що перешкоджає освоєнню інновацій. Педагогам з достатнім, задовільним і низьким рівнем готовності до здійснення інноваційної діяльності, виступає бар'єром відсутність матеріальних стимулів (відповідно 47 %, 86 %, 100 %). Друге місце у педагогів з достатнім рівнем готовності до здійснення інноваційної діяльності займає такий бар'єр, як велике навчальне навантаження (28 %); з середнім рівнем – почуття страху перед негативними результатами (48 %); з низьким – переконання, що ефективно навчати можна і по-старому (75 %).

Другий етап (теоретичний) пов'язаний з підготовкою матеріалів до семінарів, відбором змісту та форм організації методичної роботи, розробка тренінгових занять.

На третьому (діяльнісному) етапі здійснювалася організація навчального процесу. Реалізувалася програма через використання різних форм роботи: репродуктивних (семінари-практикуми, тренінги); евристичних (проблемні та проблемно-проектні семінари, ділові ігри); евристико-продуктивних (конкурси методичних розробок).

Тренінгові навчання педагогів проводилось протягом навчального року з вересня по квітень, один раз на місяць у «методичний» день – понеділок та під час канікул, згідно методичного розкладу, був підготовлений навчально-тематичний план з навчання педагогів, який включав 16 занять. Кожен із тренінгів має три етапи.

На першому етапі створюється позитивна атмосфера, повторюються правила роботи в групі, здійснюється рефлексія з приводу виконання домашніх завдань; повідомляється тема поточного заняття, забезпечується мотиваційне включення учасників у роботу. На початку заняття проводиться вправа, яке передбачає налаштування учасників на взаємодію. Такі вправи-енерджайзери створюють атмосферу довіри, доб-

розичливості та знімають напругу. Наступним моментом є рефлексія за результатами виконання домашнього завдання.

На другому етапі учителі опановують певні знання; у них формуються вміння і навички, задані метою заняття. Після виконаних вправ проводиться обговорення. Може застосовуватися прийом незавершеної дії з метою стимулювання творчої пошукової активності учасників.

Для надання учасникам необхідної інформації з проблеми використовуються інформаційні блоки – повідомлення, роз'яснення (1-2 хвилини), міні-лекції (7-15 хвилин).

Зупинимось на конкретних прикладах методів і прийомів тренінгового заняття, до яких відносяться: міні-дискусії, есе, вправи, «мозковий штурм» тощо.

Міні-дискусія «Соціальна активність «за» і «проти».

Орієнтовні питання для обговорення:

Яким має бути мислення сучасної людини в інформаційному суспільстві? Чи потрібні мислячі громадяни тоталітарному суспільству? Чи може існувати демократичне суспільство без людей, соціально активних? Які переваги дає людині активна життєва позиція? Що значить бути соціально активним? Ваші очікування від соціально активних учнів? Чи легко працювати з активними учнями? Чи потрібно формувати соціально активну особистість?

Міні-дискусія «Чи може вчитель (учень) бути аполітичним?».

Орієнтовні питання для обговорення:

Чи повинен вчитель (учень) висловлювати власну точку зору на те, що відбувається в його країні? Чи впливають ціннісні орієнтації вчителя на його діяльність? Як можете Ви, як учитель, вплинути на суспільні процеси? Чи важлива для учнів ваша політична позиція?

Написання есе за орієнтовними питань: Чи здатний я толерантно сприймати різні точки зору? Чи маю я достатньо інтелектуальної гнучкості, щоб уникати догматизму? Чи здатний я сприймати критику на свою адресу, необхідну для мого особистісного і професійного розвитку? Що мені потрібно аби сформувати соціальну активність в учнів?

«Мозковий штурм»: Що дає людині соціальна активність: плюси і мінуси. Найоптимальніші засоби, форми і методи формування соціальної активності в урочній і позаурочній діяльності.

Завдання для роздумів: Чи згодні Ви з твердженням: «Людина, яка не володіє навичками правильного мислення, не є вільною людиною» (Дж. Дьюї)? Або з таким твердженням: «божевіллям є переконання, що всі люди повинні однаково думати про певні речі» (Вольтер)?

Заключний етап передбачає усвідомлення учителями позитивного досвіду участі в занятті через особистісну і професійну рефлексію. Крім того, учителі отримують домашнє завдання, спрямоване зазвичай на глибоке осмислення знань, закріплення і вдосконалення вмінь, отриманих на занятті. Такі завдання можуть бути наступними: підібрати приклади стереотипів, які побутують в нашому житті; звертати увагу

на прояви соціальної пасивності, егоїзму учнів (підготувати конкретні приклади для обговорення на наступному занятті); сформулювати життєве кредо соціально активної особистості.

Важливо відзначити, що тренінг орієнтований на вплив, груповий розвиток за допомогою оптимізації форм міжособистісного спілкування. Спілкуючись, учителі чують різні точки зору і їх аргументацію, що дає можливість зв'язати свої міркування з міркуваннями інших. Успішні дії учасників тренінгу підкріплюються відповідною реакцією групи. На всьому протязі роботи групи здійснюється зворотний зв'язок між учасниками. Знання, вміння і навички, отримані учителями на занятті, використовуються в подальшій спільній роботі з учнями та колегами, а також сприяють формуванню позитивних особистісних і професійних якостей учителів [4].

У спрямуванні творчих пошуків педагогів щодо вивчення і впровадження досягнень психолого-педагогічної науки та перспективного досвіду у навчально-виховний процес щодо формування соціальної активності, особлива увага також приділялась творчим групам, які забезпечували розвиток творчої активності педагогічних кадрів, сприяли розвитку сучасного стилю педагогічного мислення, формуванню в них умінь самоаналізу, самовираження, самоствердження та саморозвитку власної професійної діяльності.

Найбільшою популярністю на засіданнях творчих груп учителів набули ділові ігри, які проводились у формах: прес-конференція, круглий стіл, проблемний семінар тощо. Основним джерелом для вибору тем ділових ігор були найбільш актуальні проблеми професійної діяльності педагогів щодо сучасних вимог та типові труднощі, що ускладнюють їх діяльність з формування соціальної активності учнів.

На четвертому етапі (аналітичному) здійснювалася повторна діагностика педагогів з метою отримання інформації про ефективність методичного супроводу. Залежно від кількості набраних балів вчителі були розподілені по групах, відповідним чотирьом рівням готовності до інноваційної діяльності. Динаміка готовності до інноваційної діяльності педагогів з формування соціальної активності учнів на початку і в кінці експерименту чітко простежується у таблиці 1.

Порівнюючи результати початкової та підсумкової діагностики, можна стверджувати: педагоги стали більш впевнені у своїх силах, зросла мотивація до саморозвитку, готовність до впровадження нововведень та творча активність. До кінця експерименту у педагогів підвищився рівень готовності до інноваційної діяльності. Це доводить, що для підвищення готовності до ефективного впровадження інновацій з формування соціальної активності в педагогічний процес необхідно використовувати методичний супровід. Як показала практика, створена нами програма є ефективною для активізації творчості педагогів, для включення кожного вчителя в експеримент, так як системні заняття сприяють підвищенню готовності до здійснення інноваційної діяльності з формування соціальної активності.

Таблиця 1. Рівень готовності педагогів до інноваційної діяльності з формування соціальної активності учнів до і після експерименту

Показники готовності до інноваційної діяльності	Рівні прояву	До експерименту, % педагогів	Після експерименту, % педагогів
Мотивація до постійного розвитку, професійного та особистісного вдосконалення	високий	0 %	14 %
	достатній	29 %	44 %
	задовільний	33 %	34 %
	низький	38 %	8 %
Інформаційна обізнаність в сфері інноваційної діяльності	високий	16 %	19 %
	достатній	19 %	56 %
	задовільний	65 %	25 %
	низький	0 %	0 %
Уміння аналізувати ситуацію впровадження нововведення, прогнозувати дії і знаходити оптимальний вихід, аргументувати вибір	високий	9 %	22 %
	достатній	65 %	55 %
	задовільний	23 %	21 %
	низький	3 %	2 %
Мотиви, пов'язані з можливістю самореалізації особистості, ступеню готовності та відкритості до нового	високий	7 %	49 %
	достатній	32 %	31 %
	задовільний	56 %	19 %
	низький	3 %	1 %

Ефективність реалізації методичного супроводу виявлена на основі динаміки показників готовності педагогів до інноваційної діяльності, отриманими в процесі проведення експериментальної роботи. Так, 80 % педагогів школи брали участь в конкурсах, конференціях, семінарах, педрадах і в розробці відкритих уроків, тематичних тижнях і квестах, 25 % учителів брали участь в заходах всеукраїнського рівня. Анкета щодо проведення аналізу успішності внутрішкільного навчання показала, що всі педагоги мотивовані на творчу самореалізацію особистості, висока частка вчителів, які мають високий рівень готовності до інноваційної діяльності (49 %). Методика самоаналізу інноваційної діяльності показала ставлення педагогів

до інноваційної діяльності як перетворення і розвитку, всього 1 % педагогів мають низький рівень готовності за даним показником.

Висновок. Отже, для підвищення готовності педагогів до інноваційної діяльності з формування соціальної активності учнів необхідно створити цілісну систему методичного супроводу, який би ґрунтувався на даних моніторингу освітньої діяльності педагогів закладу загальної середньої освіти. На основі отриманих даних, щодо потреб колективу та конкретних вчителів, необхідно розробити систему тренінгових занять, консультацій та інших форм роботи з педагогічним колективом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бартків О. Готовність педагога до інноваційної професійної діяльності / О. Бартків // Проблеми підготовки сучасного вчителя. - 2010. - № 1. - С.52-58.
2. Братаніч Б.В. Соціальна спрямованість маркетингового управління системою освіти / Б.В.Братаніч // Грані. - Д., 2004. - №6. - С.88 - 91.
3. Василенко Н. Інноваційний потенціал школи / Н.Василенко // Директор школи. - 2011. - № 3 (627), С.16-26.
4. Кульбаба Л.М. Формування поля креативності засобами сучасних педагогічних технологій / Л.М.Кульбаба // Історія України. - 2008. - № 45. - С.5-7.
5. Мариновська О. Науково-методичний супровід впровадження педагогічних інновацій: сутність, специфіка, орієнтири реалізації / О.Мариновська // Рідна школа. - 2012. - № 8-9. - С.28-32.

REFERENCES

1. Bartkiv O. Readiness of the teacher to innovate professional activity / O. Bartkiv // Problems of training a modern teacher, - 2010. - Is. 1. - P.52-58.
2. Bratanich B.V. Social orientation of marketing management system of education / B.V.Bratanich // Grani. - D., 2004. - Is. 6. - p.88 - 91.
3. Vasilenko N. Innovative potential of the school / N.Vasilenko // Director of the school. - 2011. - Is. 3 (627), P.16-26.
4. Kulbaba L.M Formation of the field of creativity by modern pedagogical technologies / L.M. Kulbaba // History of Ukraine. - 2008. - Is. 45. - P.5-7.
5. Marinovska O. Scientific and methodological support for the introduction of pedagogical innovations: essence, specifics, guidelines for implementation / O. Marinovska // Native school. - 2012. - Is. 8-9. - P.28-32.

Increasing readiness of teachers of institutions of general secondary education for innovative educational activities on the formation of social activity of students

S. D. Bulavenko

Abstract. This paper reveals ways for teachers of institutions of general secondary education to innovate educational activities aimed at forming social activity of students. The author analyzes the readiness of teachers to innovate in experimental educational institutions, describes in detail the stages of conducting training sessions, gives examples of the used forms of work. The article presents statistical data of the conducted experimental research, analyzes the obtained results.

Keywords: teacher's readiness for innovative educational activity, methodical support, training of teachers, formation of social activity of students, stages of methodical support.